

МОДДИЙ ТЕХНИК ТАЪМИНОТ СОХАСИДА АУТСОРСИНГ ТАДБИҚ ЕТИШ МУАММОЛАРИНИ ЮЗАГА КЕЛТИРУВЧИ ВА УНГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР

Мусурмонов Шодиер Фахридинович

Ўзбекистон Республикаси Жамоат

ҳавфсизлиги Университети

магистратураси тингловчиси

Телефон рақами +99888 437-27-77

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7472047>

ARTICLE INFO

Received: 13th December 2022

Accepted: 21th December 2022

Online: 22th December 2022

KEY WORDS

Аутсорсинг, ташкилот,
корхона, муносабатлар,
ресурслар, хизмат
курстиш, қонунчилик, давлат
ташкilotлари, инфра
тузилма.

Давлат ташкilotлари ичида корхона ташкilotлар тизимидаги ёрдамчи характерга эга вазифалар билан боғлиқ бўлган муаммоли ва долзарб масалалар кўплаб муҳокамаларга сабаб бўлмоқда. Хусусан, ишчилар томонидан касбий таёргарлик масалаларини муваффақиятли амалга ошириш юзасидан ўзларига хос бўлмаган вазифалар билан шуғулланишига тўғри келади. Бу эса корхона ишчиларнинг олдиларига қўйилган муҳим масалалардан чалғишлари ва турли хўжалик ишлари билан шуғулланишларига олиб келмоқда. Катта эҳтимол билан корхона ишчилари мавжуд ҳолатдан норози кайфиятда бўлишади.

Юқоридаги ҳолатларни олдини олиш мақсадида аутсорсинг тизимининг корхона ташкilotларда кенг қўлланилиши, ўзига хос бўлмаган вазифаларнинг ташқи ижрочиларга

ABSTRACT

Ушбу мақолада корхона ташкilotда аутсорсинг тизимини тадбиқ етилиши унинг моддий техник таъминотида юзага келадиган муаммолар унга таъсир етувчи омиллар аутсорсинг тизими саралаб олиш корхона ва ташкilot ишчиларини хар хил шаротиларда овқатлантириш корхона ва аутсорсинг ўртасидаги муносабатлар масалалари курсатиб ўтилган ва мулоҳаза йуритилган.

топширилиши бу борада энг оқилона ечимлардан бири бўлиб баҳоланмоқда. Шунингдек, аутсорсинг корхона ишчиларга хизмат кўрсатиш сифатини оширувчи муҳим омил сифатида ҳам алоҳида юқори баҳоланмоқда. Шу билан бирга, ташқи ижрочи учун ҳам корхона ташкilotлар тизими – бу узоқ ҳамкорлик ва барқарор фойда манбаси сифатида қаралмоқда.

Катта корхоналарнинг моддий таъминотини аутсорсинг тизими орқали амалга оширишда бевосита тўсиқ бўлаётган айрим муаммоларни юзага келишига, умуман олганда, унга таъсир этаётган омилларга алоҳида тўхталиб ўтиш, аутсорсинг тизимини такомиллаштириш борасидаги ишларда муҳим ўрин эгаллайди.

Давлат ташкilotлари фаолиятига аутсорсингни жорий етилиши ва уни амалга оширилиши маълум бир хавф(риск)лар билан боғлиқ. Улардан

асосийлари сифатида қуйидагиларни келтиришимиз мумкин:

- махфий характерга эга бўлган давлат ва ишлаб чиқариш сирларининг чиқиб кетиши;

- аутсорсерларнинг ўз ваколатларини суистеъмол қилишлари ҳолати (масалан, аутсорсерлар томонидан сохта ҳужжатларни расмийлаштириш);

- аутсорсерлар томонидан кўрсатилган хизматлар учун нархларни сунъий оширишлари, тегишли аутсорсер билан шартномани бузиб, янги танлов асосида янги ижрочини танлаб олгунча ташкилот фаолият таъминотида узилишларнинг юз бериши ҳолатлари. Ушбу ҳолатда ҳам янги танловдаги ғолиб билан келгуси фаолият мақсадга мувофиқ нархларда амалга оширилиши масаласи ҳам аниқ эмас. Бундан ташқари, давлат ташкилоти раҳбарининг кундалик фаолияти тўхтаб қолмаслиги мақсадида шартномани бузмасдан, оширилган нархларга вазият тақазоси билан розилик бериш ҳолатлари ҳам бўлади;

- аутсорсинг бозор муносабатлари ва бозор муносабатларига хос бўлмаган (иерархик) элементлардан ташкил топган.¹ Бунда аниқ билиб олишимиз лозим бўлган муҳим аҳамият касб этувчи хусусият – бу аутсорсинг муносабатига киришган талабгорнинг аутсорсер устидан бозор иқтисодиётига хос бўлмаган бошқаруви чегаравий даражасини билиб олишимиз лозим. Масалан, ташкилот раҳбари аутсорсердан тегишли овқатлантириш хизмати юзасидан ташкилот

ишчиларининг озиқ-овқатини ҳудудгача олиб бориб тарқатиш буйруғини беришга ҳақлими ёки ташкилот раҳбари фавқулотда ҳолатлардан келиб чиқиб овқатлантиришнинг турли вазиятларда амалга ошириш юзасидан қўшимча вазибаларни юклатишга ҳақлими ёки ҳақли эмасми саволини қўядиган бўлсак, агар ҳақли бўлмаса бошқа саволларни келтириб чиқариши мумкин.² Агарда ҳақли бўлса, бу жуда юқори даражадаги ахлоқий-руҳий ҳолатми ёки шартномада кўрсатилган ҳолат билан чамбарчас боғлиқ бўлади. Чунки, ташкилотларни турли ҳолатларда овқатлантиришни амалга ошириш учун махсус ҳолатларда қурилиш майдонларида овқатлантириш шароитларига эга бўлмаган ҳолатларда қандай қилиб амалга ошириши мумкинлиги бу борадаги асосий таҳдидлардан биридир. Бундай вазиятнинг ечими сифатида давлат ташкилотларига хизмат кўрсатиш учун мўлжалланган махсус овқатлантириш билан фаолият олиб борадиган тузилма ташкил этишни келтириб ўтишимиз мумкин, бироқ, бу аутсорсингнинг муҳим хусусияти ҳисобланган энг сифатли мақбул ғолибни танлаш механизмига зид бўлиб қолади.

Юқорида тўхталиб ўтган хавфларни имкон қадар камайтириш мақсадида бу борадаги аутсорсинг муносабатига киришаётган қатнашувчилар фаолиятини қатъий тартиблаштириш ва ўзаро ҳамкорлик сифатларини назорат қилиб бориш масалаларига

¹ Шерешева М.Ю. Формы сетевого взаимодействия компаний. Изд. Дом Государственного университета – Высшей школы экономики, 2010. – 339 с.

² Сплендер В. А. Иллюзорная экономия бюджетных средств от использования аутсорсинга для нужд армии. 2011. – №44 (86). – С. 14 – 18.

алоҳида эътибор қаратишни талаб этмоқда.

Аутсорсинг тамойилининг тадбиқ этилиши ташкилотларда меҳнат сиғимини қисқартириб, асосий вазифадан ташқари бўлган қўшимча вазифаларга ортиқча куч ва воситаларни сарфини камайтириб, ихтисослик йўналишидаги бошқа вазифаларни амалга оширишга йўналтиради. Шунингдек, ишчи хизматчиларни ортиқча хўжалик ишларидан озод этиб, уларнинг жанговар билим ва малакаларини узлуксиз равишда ошишига яқиндан ёрдам беради.

Аутсорсингни тадбиқ этилиши натижасидаги асосий афзалликлар сифатида қуйидагиларни келтириб ўтишимиз мумкин:

- ташкилотларнинг ички ресурсларини асосий вазифани бажариш учун бўшатиш;

- олинадиган маҳсулотлар ва хизматлар сифатини ошириш;

- ташқи ижрочи томонидан аввал корхонада мавжуд бўлмаган махсус технологиялар, қурилмалар ва билимлардан фаол равишда фойдаланиш (инновацион ёндашув);

- ташкилотларда аутсорсинг хизматларини кўрсатишга тайёр бўлган ташқи корхоналар ва ташкилотлар ўратисидаги рақобатнинг вужудга келиши, ўз навбатида ғолиб аутсорсерни саралаш жараёнида шаффоф танлов учун қулай вазият;

- аутсорсинг шартномаларини тузиш орқали хўжалик фаолиятини амалга ошириш натижасида бўлиши мумкин бўлган моддий хавфларнинг бўлиниши (камайтириш эҳтимоли).

Шу билан биргаликда корхона ташкилотларда аутсорсингдан фойланиш қуйидаги салбий ҳолатларни келтириб чиқариши мумкин:

- аутсорсинг компаниялари ходимларининг махсус тайёргарлигининг сустиги аутсорсерларга қўйилган вазифаларни зарурий даражадаги сифатда амалга оширишига ҳалал бериши мумкин;

- корхона бошлиғи томонидан аутсорсер фаолиятини бошқариш бўйича барқарор восита (рычаг)нинг мавжуд эмаслиги ва бунинг натижасида хизмат кўрсатиш сифатининг тушиб, нархларнинг ошиб кетиши ҳолатларининг юз бериши;

- аутсорсинг муносабатларига киришган корхонага тегишли давлат ва ишлаб чиқариш сирларни ўз ичига олган маълумотлар билан ишлашга рухсат берилиши натижасидаги хавфли ҳолатлар ва давлат мулкларидан эҳтиётсизлик билан фойдаланиш;

- аутсорсерларнинг аҳоли яшаш пунктларидан, иқтисодиёт инфраструктураларидан йироқда бўлган пайтларда хизмат кўрсатишининг қийинчилиги ёки умуман амалга оширишга қодир эмаслиги ҳолатлари.

Катта корхоналар моддий таъминотини, хусусан, озиқ-овқат таъминотини аутсорсинг асосида амалга оширишдаги муаммолардан бири бўлган аутсорсинг тизими назарий-ҳуқуқий асосларининг тўлиқ эмаслиги муаммосини бевосита юзага келтирувчи омиллар сифатида қуйидагиларни келтириб ўтишимиз мумкин:

- Ишлаб чиқариш соҳадаги моддий таъминотнинг аутсорсинг тамойили

назарий асослари яратилмаган, хусусан, иқтисодийнинг айнан ташкилот бўлинмалар моддий таъминотини аутсорсинг орқали амалга ошириш масалалари бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмаган, қолаверса, бу борада аутсорсинг мазмун-моҳиятини очиб берувчи илмий тушунча (таъриф) ишлаб чиқилмаган;

- давлат қонунчилигида аутсорсинг тамойилининг иқтисодий термин сифатидаги, шунингдек, иқтисодий тамойил сифатидаги таърифларини, шу ўринда аутсорсинг муносабатларини қонуний жиҳатдан тартибга солишнинг барча масалаларини қамраб олган ҳуқуқий ҳужжат мавжуд эмас;

- Ташкилот ва корхоналар хусусиятларига кўра аутсорсинг хизматларини амалга оширишнинг турли жиҳатларини ўз ичига қамраб олган ўзаро манфаатли ҳамкорликни ўз ичига олувчи алгоритм аниқ белгилаб берилмаган ёки бу борадаги ҳуқуқий асослар мавжуд эмас.

Катта корхоналар моддий таъминотини аутсорсинг тамойили орқали амалга оширишда, аутсорсерларни саралаш ва танлаб олишнинг мукамал эмаслиги муаммосини бевосита юзага келтирувчи қуйидаги омиллар мавжуд:

- ғолиб аутсорсерларни аниқлаш мақсадида тегишли аутсорсерларни саралаш ва танлаб олишда уларга қўйиладиган объектив мезонларни ишлаб чиқиш учун соҳага тегишли бўлган етарли тажриба мавжуд эмас, ҳамда, мавжуд шарт-шароитлар, корхона хизмат фаолияти хусусиятларидан келиб чиқиб мезонларни даврий равишда ўзгартирилиб борилиши заруратининг туғилиши;

- хизмат кўрсатувчиларни аниқлаш ва танлаб олишда мавжуд қонунчилик доирасида бир-бирига зид келувчи ҳолатлар мавжуд.

Катта корхоналар моддий таъминотини аутсорсинг шароитида амалга оширишда аутсорсинг фаолияти самарадорлигини баҳолаш, тизим назорати ва мониторингини олиб боришнинг пухта эмаслиги муаммосини юзага келтирувчи, бевосита унга таъсир этувчи қуйидаги омиллар мавжуд:

- биринчи навбатда, аутсорсинг мукамал тизим сифатида тўлиқ шаклланмаган;

- аутсорсинг бўйича икки томонлама манфаатли ҳамкорлик масалаларини қамраб олган, шунингдек, омилли таҳлиллар асосида аутсорсинг тизимини баҳолашнинг аниқ механизми мавжуд эмас;

- аутсорсинг шароитида иккитомонлама ҳуқуқ ва мажбуриятлар, шунингдек, аутсорсинг шартномаси ижроси юзасидан ҳуқуқий оқибатлар ва жавобгарлик масалаларини акс эттирган аниқ ҳуқуқий ҳужжат мавжуд эмас.

Катта корхоналар озиқ-овқат таъминотини аутсорсинг тамойили орқали амалга оширишда маҳсулотлар заҳирасини яратишнинг ишончли тизими яратилмаганлиги муаммоси ва бу муаммони келтириб чиқарувчи асосий омиллар сифатида қуйидагиларни кўрсатиб ўтишимиз мумкин:

- тегишли даражадаги йирик моддий-техник база салоҳиятига эга аутсорсерларнинг нисбатан камлиги;

- аутсорсерларнинг маҳсулотларни ташкилот омборхоналаридан олишга нисбатан хоҳишнинг мавжуд эмаслиги;

- маҳаллий бозорлардаги кўплаб маҳсулотларнинг сифат жиҳатидан пастлиги;

- озиқ-овқат маҳсулотлари захирасини яратиш бўйича масъул давлат ва нодавлат ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорликнинг ислохотлар талаби даражасида эмаслиги.

Катта корхоналар бўлималарига аутсорсерлар томонидан турли иқлим ва фавқулотда ҳолат вазиятларда хизмат кўрсатишнинг мукамал эмаслиги муаммосини юзага келтирувчи ва унга таъсир этувчи қуйидаги омиллар мавжуд:

- тегишли ҳудудда инфратузилманинг йўқлиги;

- хизмат хусусиятларига кўра ўзаро муносабатларнинг тартибга солинмаганлиги;

- махсус тайёргарликка эга ходимлар сонининг чекланганлиги;

- зарурий моддий-техник салоҳиятга эга аутсорсерларнинг камлиги.

Катта корхоналар бўлималари моддий таъминотини аутсорсинг шароитида амалга оширишда хавфсизлик масалаларини таъминлаш муаммоларини юзага келтирувчи қуйидаги омиллар мавжуд:

- ғолиб аутсорсерларни саралаш ва танлаб олиш юзасидан хавфсизликка бевосита алоқадор бўлган мезонларни мавжуд эмаслиги;

- аутсорсер корхоналардаги меҳнат муносабатларининг ижтимоий жиҳатдан беқарорлиги;

- инсон омили, давлат ва ишлаб чиқариш сирларни сақлашга нисбатан ходимларни ва корхона ишчиларидаги шахсий масъулият ва ҳ.к.

Хизматларни қабул қилувчи ва хизматларни амалга оширувчи

ташкилотлар ўртасидаги муносабатлар аутсорсинг шартномаси асосида вужудга келиб, бу ҳақида илмий адабиётларда тегишли вазифалар ва фаолият турларини (ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш, молиявий, бошқарув ва бошқа) ёки бизнес жараёнларни (ташкилий, молиявий-иқтисодий, ишлаб чиқариш-технологик, маркетинг ва бошқа) белгиланган тартибда салоҳиятли, малакали хизмат кўрсатувчи таркибга (ташқи ижрочи) келгусида тегишли қисми бўйича ижросини таъминлаш мақсадида топшириши жараёни сифатида келтириб ўтилган. Яъни, бу ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларни юкловчи, моддий манфаатдорлик асносидаги узоқ муддатли характерга эга шартнома.

Аутсорсинг муносабатларининг алоҳида хусусияти сифатида аутсорсер корxonанинг алоҳида олинган ходими, унинг малакавий ва касбий тайёргарлиги ва бошқа хусусиятлари аутсорсерлар фаолияти сифат даражасини белгилаб беришдаги муҳим назорат бўғини ҳисобланади.

Юқоридаги маълумотларни барчасини умумлаштириб айтишимиз мумкинки, ташкилотларнинг уларга хос бўлмаган вазифаларини ташқи корхоналар томонидан амалга оширилиши даражасини белгилаб берувчи қуйидаги омиллар мавжуд:

- аутсорсингдан фойдаланиш натижасида корхона ташкилотлар ва корхоналар суствлашувига олиб келувчи хавф эҳтимоллиги;

- иккинчи даражали аҳамиятга эга у ёки бу вазифаларни аутсорсинг тизимига ўтказилиши натижасида юзага келган иқтисодий самарадорлиги қиймати (миқдори);

- тегишли иш ва хизматларни ўз куч ва воситалари ҳамда ташқи ресурслар куч ва воситалари орқали амалга оширишдаги сифат кўрсаткичларининг баҳоси.

Шундай қилиб, давлат ташкилоти фаолиятидаги барча вазифа ва жараёнларни аутсорсинг тизимига ўтказиш мақсадга мувофиқ эмас,

хусусан, бу борада етарли даражадаги хавфлар мавжуд. Шунга қарамасдан, умумий қилиб айтганда, аутсорсингни давлат хизматларини кўрсатишнинг самарали воситаси сифатида алоҳида ўрни мавжуд бўлиб, шу ўринда аутсорсинг тамойилининг давлат ташкилотлари фаолиятидаги аҳамияти юқори даражада ва ошиб бормоқда.

References:

1. Шерешева М.Ю. Формы сетевого взаимодействия компаний. Изд. Дом Государственного университета – Высшей школы экономики, 2010. – 339 с.
2. Сплендер В. А. Иллюзорная экономия бюджетных средств от использования аутсорсинга для нужд армии. 2011. – №44 (86). – С. 14 – 18.
3. Аутсорсинг бизнес-процессов. Советы финансового директора // Под общ. ред. В.В. Голда; пер. с англ. Н.И. Кобзаревой. – М.: Вершина, 2006.– 140 с.
4. Шаститко А.Е. Выбор механизмов управления контрактными отношениями в условиях реформы регулирования экономики. Дерегулирование экономики и устранение административных барьеров, Российская Федерация А.Е. Шаститко // (EUROPEAID/114008/C/SV/RU). – М.: ТЕИС, 2004. – С. 50-51.;
5. Батаева П. В. Публичные услуги и функции государственного управления // Под ред. А. Е. Шаститко; Авт. коллектив: Н. С. Батаева, П. В. Крючкова, М. С. Потапенко, В. Л. Тамбовцев, А. Е. Шаститко. Бюро экон. анализа. – М.: ТЕИС, 2002. – 160 с.
6. Якобсон Л.И. Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика / Л.И. Якобсон. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – 295 с.
7. Peter Singer. Corporate Warriors The Rice of the Privatized Military Industry. Cornell University Press. New York, 2003. P. 91-95;
8. Герасимова Г. Е. Определение и виды аутсорсинга // Пермское агентство аутсорсинга. URL:<http://www.outsourcing-perm.ru>.